

Nu verklaart prof. de Gaay Fortman wel (De Arbeider in de nieuwe samenleving, blz. 8) overtuigd te zijn, dat, wanneer wij er niet in slagen, langs den weg van onze normale democratische staatsinstellingen, een verandering van de maatschappelijke orde te bewerkstelligen, er vroeger of later langs revolutionairen weg nieuwe maatschappijvormen met geweld zullen worden tot stand gebracht, — maar alvorens wij met hem mee- gaan in zijn pogen, om Moscou eenige stappen voor te zijn en den wind uit de zeilen te nemen, willen wij ons toch ernstig en nuchter bezinnen op de vraag, of dit alles juist is en geboden; bovenal of dit alles is naar den wil van onzen God en Heer.

Bij die noodzakelijke kritische overwegingen willen wij er nogmaals met nadruk op wijzen, dat wij ons toch los zullen maken van schema's en begrippen, die hierbij vaak als vanzelfsheden worden gehanteerd, en die zich toch niet verdragen met hetgeen Gods Woord ons leert. Zulk een schema ligt b.v. besloten in de tegenstelling van kapitaal of bezit enerzijds en arbeid anderzijds. Want het is toch de Heilige Schrift, welke ons reeds op haar eerste bladzijden leert, dat God de Schepper is, die als de enige Eigenaar van al dat door hem geschapene den mensch schept en aanstelt als bestuurder en verzorger van Zijn eigendom. Mensch en wereld, de goederen der aarde en de rentmeesters dier goederen, zij samen bestaan alleen door de onderhoudende kracht Gods, waarmee Hij alle ding in stand houdt, door het handelen der menschen met die scheppingsgoederen bestuurt, en tot de door Hem bepaalde bestemming leidt. God is dus de Eigenaar van al onze levensgoederen, gelijk ook van ons menschen, die Zijn schepselen zijn. Hij is de Bezitter van al hetgeen Hij ons toebetroowde, hetzij veel of weinig; van Hem zijn onze grondstoffen, producten, fabrieken, machines, bedrijven, ons geld en ons goed. Van God is alles en van den mensch is niets.

Tegenover dien eigendom van God staat de mensch als door Hem geroepen arbeider, staat iedere mensch als arbeider Gods, zoowel de ondernemer als de arbeider in loondienst van dien ondernemer.

Wanneer nu tot de wereld van vandaag een oproep moet uitgaan, dan zou dit volgens ons niet in de eerste plaats moeten zijn een oproep om te komen tot een rechtvaardiger plaats voor den onder leiding van anderen werkenden arbeider in de samenleving, een roepen om een nieuwe orde, waarin dit verwezenlijkt zou kunnen worden, maar vóór alles, beginnende bij het begin der dingen, een terugroepen naar de oude orde, de Scheppingsorde, waarbij God alleen als Eigenaar wordt erkend en door den mensch als Zijn arbeider wordt gediend. In zijn werk „Eigendomsrecht en Eigendoms- plichten“ (W. Bergmans, Tilburg, 1946) doet de R.K. schrijver Dr J. H. Gillissen de treffend juiste opmerking: „De eigenaars moeten weer terug naar God.“ (blz. 252). Wanneer alle „have nots“ (niets hebbenden) ten opzichte van God den Heere, zoowel zij, die aangeduid worden te behooren tot de z.g. bezittende klasse, als zij van wie men zegt, dat zij behooren tot de z.g. arbeidende klasse, gezamenlijk en ieder voor zich dien weg terug zouden gaan tot God den Eigenaar, dan zou dit de beste en meest effectieve bestrijding beteekenen van alle eigendoms-misbruik; dan zouden de maatschappelijke misstanden met het getal der armen en behoeftigen sterk verminderen. Wij moeten vóór alles weer samen Schriftgetrouw leeren denken over God en Zijn Schepping. En wij zeggen het dezen R.K. schrijver na, wanneer hij de opmerking plaatst in zijn meergenoemd werk: „Dat de eigenaars terugkeeren, naar God, hun Heer!“ (blz. 252).

Wanneer wij dit weer recht zien, en daadwerkelijk deze erkenning beleven, dan zullen wij voorts dien eigendom Gods zien staan onder de Wet Gods en dit eerbiedigen. In één onzer eerste artikelen hebben wij er reeds op gewezen, dat dit beteekent, dat God, verbiende den diefstal van en de begeerte naar het goed van den naaste, daarmee van ons vordert, dat wij eerbiedigen zullen de separatie, die Hij zelf als Beschikker wat het beheer van Zijn goederen betreft, onder menschen heeft aangebracht. Wanneer wij dan vernemen, dat men de beschikkingsbevoegdheid aan den ondernemer over zijn onderneming wil ontnemen, en die, zooals prof. de Gaay Fortman het uitdrukt, wil gaan „vergemeenschappelijken“, dan dringt zich de vraag aan ons op: verdraagt zich dit met de Wet Gods, deze ont-eigening van de onderneming, ook al tracht men dat door filosofische constructies en onderscheidingen (als b.v. de onderneming in vermogensrechtelijken zin en de onderneming als gemeenschap), aanvaardbaar te maken, door die ont-eigening naar het schijnt te beperken tot laatstgenoemde en niet uit te breiden tot eerstgenoemde. Men kan b.v. deze onderscheidingen gebezigd vinden in het werk van prof. Mr C. P. M. Romme: „De Onderneming als gemeenschap in het recht“ (Urbi et Orbi, Amsterdam, 1946). Tegenover die onderneming in vermogensrechtelijken zin wordt dan gezegd van die onderneming als gemeenschap: „Als wezen zonder vermogen, als wezen dat niet vatbaar is voor vermogen, omdat het enkel is een geheel van samenwerking, kan de onderneming rechtens niet geconstrueerd worden tot subject van vermogen en niet tot subject van schuldverdring, van een praestatie, die voor haar geldswaarde zou hebben. En evenmin kan haar een vermogensrechtelijke verplichting worden opgelegd.“ (blz. 124). Hetgeen weer niet wegneemt, dat die als gemeenschap gedachte en voor vermogen niet vatbare onderneming toch aan die gemeenschap beslissingsrecht wil

toekennen ten aanzien van de besteding van de wel degelijk geldswaarde bezittende vermogensvermeerdering. Hier wordt dus verband gelegd tusschen 'n filosofische kip en concrete eieren. Iemand als dr J. Ph. M. van Campen motiveert zulk een beschikking in zijn werk „Onderneming en Rechtsvorm“ (Dekker & van de Vegt N.V., Nijmegen-Utrecht, 1945) met de stelling: „de eigendomsrechten van de kapitaalgevers op de ondernemingsgoederen nemen af, naarmate de zelfstandigheid van de onderneming groeit“ (blz. 24). Wij vermelden dit, om er de aandacht op te vestigen, dat bij deze nieuwe voorgestane maatschappelijke orde die filosofische onderscheiding van de onderneming als gemeenschap de bodem is, waaruit al dit nieuwe als medezeggenschap, verminderde eigendomsrechten, gewijzigde rentmeesterpositie e.d. ontkiemt. Wiens filosofische interesse er naar uitgaat, de ontwikkeling van deze filosofische idee der gemeenschap uit een recente publicatie te leeren kennen, kan ik aanbevelen het boek van den bij een mijnongeluk tragisch om het leven gekomen R.K. schrijver Pater Mr Dr Angelinus O. F. M. Cap., dat inmiddels reeds een vierden druk beleefde: „Wijzegeerige Gemeenschapsleer“ (N.V. Dekker & Van de Vegt, Utrecht-Nijmegen, 1946). Daar kan men dan kennis maken met deze vanuit het R.K. solidarisme, zij het ook met overnemen van betoogde waardevolle elementen van het totalisme (blz. 187), ontwikkelde gemeenschapsleer, waarbij als methaphysieke essentie van de gemeenschap wordt gesteld, dat zij is een morele orde-eenheid (blz. 83), geen zelfstandigheid (blz. 83), wel realiteit (blz. 182) bezittende. Ook deze schrijver roept om een nieuwe maatschappelijke orde: „Wat vóór alles voor 'n hernieuwing van de gemeenschap, voor een gemeenschappelijk welzijn vereischt wordt, is betere ordening van het maatschappelijk leven. Op de perfectioneering van die orde zal dus het streven van de gemeenschap vóór alles moeten gericht zijn.“ Waarop de schrijver terstond deze ware woorden laat volgen: „Een gemeenschap beantwoordt aan haar ideaal, als haar leden ideaal zijn en op ideale wijze samenwerken“ (blz. 94). Overigens erkent deze schrijver, dat op het terrein der gemeenschap de mensch zijn persoonlijke rechten behoudt. Een zanger, merkt hij op, behoeft zijn stem niet terwille van de zangvereniging te laten ruïneren (blz. 268). Getransponeerd in de taal van ons tegenwoordig onderwerp, had hij ook kunnen zeggen: De rentmeester Gods, dien wij eigenaar plegen te noemen, behoeft zijn onderneming niet ter wille van de onderneming als gemeenschap te laten ruïneren. Hij behoudt zijn volle recht, en, of juist gezegd: zijn volledig mandaat, zoo al niet bij volken en overheden, dan toch bij God.

P. GROEN.

Boekbespreking

Kristian Elster: **UIT DE PARADIJSTUIN.**
Uitgeverij en Drukkerij Hollandia, Baarn,
1948. Prijs geb. f 6.50.

In Noorwegen heeft Kristian Elster blijkbaar een goeden naam als schrijver. En niet te onrechte. Het bovengenoemde boek, het eerste van een reeks romans, die in vertaling tot ons zal komen, heeft zeer goede kwaliteiten. Het is levendig en onderhoudend geschreven, vol afwisseling en goede karakterteekening.

Het begin verplaatst ons naar Oslo ten tijde der Duitse bezetting. De lezer zal getroffen worden door de overeenkomst met ons land in de jaren der Duitse overheersing. Dezelfde ellende, angst, onderdrukking en het verzet tegen den overweldiger. Het middelpunt vormt het huis van aller grootmoeder Anne Mari en haar verlamden man, den vroegeren ingenieur Hugo. Om hen bewegen zich de kinderen, getrouwd en ongetrouwd, allen hoop puttend uit het blijmoedige leven van deze vrouw, opgevoed in den Paradijstuin, de pastorie van haar vader.

Daarheen richt de schrijver dan den blik van den lezer. Men leert kennen een humanistisch-religieuze prest, die blijmoedig het leven aanvaardt; met zijn lief en leed. Dat huis wordt het centrum, als Anne Mari ondanks de waarschuwing van haar vader, met een wilden, levenslustigen, zuiver heidenschen ingenieur trouwt. Het leven brengt haar, wat haar vader vreesde: zorg om haar man, ontrouw en vurige liefde. De Paradijstuin brengt de uiteengeslagen familie bijeen, als de oude prest sterft. De herinnering aan dit geluksland, dat zij verlaten hebben, houdt hen bijeen als het leven met zijn aparte belangen van een ieder, hen dreigt te scheiden. De herinnering daaraan houdt den wilden ingenieur in het leven, ook wanneer een ongeluk hem als een verlamde langs 's levens weg laat liggen. Wanneer het bericht komt, dat de pastorie is afgebrand, sterft hij. Anne Mari wil dan nog eenmaal naar het geluksland — de hunkering van het hart naar het verloren paradijs. Daar wil zij de urn van haar man bijzetten in het familiegraf. „Zij was er zeker van dat zij er de geheimzinnige groet zou ontvangen van Hugo's ziel.“ Een vaag restje van christelijk geloof is nog bij haar achter gebleven. Daarom wil ze ook nog een psalm zingen, als de urn wordt bijgezet: „Ik weet mij geborgen in Jezus' armen“. Maar het is niet deze wetenschap, die haar kracht geeft, want deze psalm behoort bij de sfeer van den paradijstuin. De geest van dit boek

is zuiver humanistisch, het geloof in den mensch. Het geluk van het paradijs zal toch eens terug komen. De oorlog loopt ten einde, zij hooren reeds het suizen van nieuw leven en zoo staan moeder en zoon bij de urn van den heidenschen vader, vol vertrouwen op een nieuwe, betere toekomst.

Het boek teekent waarschijnlijk heel goed de geestesrichting in het moderne Noorwegen. Het is een flauw religieus getint humanisme dat geloof in de herovering van het paradijs, zooals de verzetslieden geloofden in het herstel van het geschonden vaderland na de vernietiging van het booze, de duivelse overheersing. Een troosteloos beeld van de ijdele verwachting van een van God afgedwaald volk. Ondanks de knappe uitbeelding een zeer arm boek.

Gron.

H. S.

HET BOEK VAN NU. Maandblad voor
boekenvrienden. Uitgave van de Uitgeverij
Hollandia, Baarn.

Het Decemernummer van den Zen jaargang van dit Maandblad, is grotendeels gewijd aan den zestigsten verjaardag van Jan Greshoff, dichter en essayist van naam, althans in ons land. De brief, dien hij naar aanleiding van zijn huldiging, aan Gerard van Eekeren schrijft, is typeerend voor hem. Hij geeft verslag van zijn werken en is nuchter genoeg zijn eigen beteekenis niet te overschatten. Hij is nog dezelfde aestheet van vroeger, die politiek haat als de pest en totaal ontbloeit is van sociaal gevoel, daar hij niet de minste menschenmin bezit. Protestant noemt een der lofsprekers hem, omdat hij nooit ophoudt te protesteeren tegen het burgerdom, dat hij hartgrondig haat. Interessant is het te lezen wat zijn vrienden en bewonderaars zeggen van dezen realist, die in wezen toch zoo door en door romantisch is; dezen dichter, die met Marsman, du Perron en ter Braak een tijdlang den toon aangaf in Nederlandse letterkunde; den eenigen overgeblevene van het kwartet, dat door zijn heidenschen geest de kloof verbreedde tusschen kunstenaars en het volk.

De rest van deze aflevering bevat grootere en kleinere boekbesprekingen van niet christelijke recensenten, eveneens tegenwoordig mannen van naam. Heel geschikt om te zien, wat er omgaat en leeft in de niet-christelijke kunst.

Gron.

H. S.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Naar aanleiding van mijn opmerkingen aangaande de Utrechtsche studentenvereniging, afd. S.S.R., ontving ik het volgend schrijven. Ik meen het „wederhoor“ hier zoo royaal mogelijk te moeten toepassen en laat den goedgegeschreven brief nu volgen.

Waarde Marnix.

Naar aanleiding van Uw Groninger Brieven in De Reformatie van 6 Nov. resp. 11 Dec. zouden wij graag enkele opmerkingen willen maken. Wij willen niet in extenso op allerlei details in Uw betoog ingaan, zowel om het feit, dat wij in De Reformatie niet te veel plaatsruimte willen vragen, alsook omdat het ons ondienstig lijkt in een algemeen blad als De Reformatie allerlei zaken, die de interne kant van het S.S.R.-leven betreffen, uitvoerig te behandelen. Aangezien U echter deze punten aangesneden hebt, en deze daardoor in het midden van een uitgebreide lezerskring gelegd hebt, die deze dingen moeilijk kunnen beoordeelen, lijkt het ons geboden op Uw schrijven te reageren.

In de eerste plaats zij het ons dan vergund een protest aan te tekenen tegen de wijze waarop U de betreffende zaak aangeeroerd heeft. U geeft een historische-beschrijving van de afgelopen periode, die wij, als S.S.R.-leden, die deze zaak van nabij hebben meegemaakt en zelfs het „stuk van de 22“ met volle overtuiging ondertekend hebben, en nu nog ten volle voor onze rekening nemen, niet anders dan als onjuist kunnen kwalificeren. U doet dit met een stellige zekerheid en op een waarschuwend toon, die ons met verbazing doet vragen, welke Uw kenbronnen in dit geval geweest zijn, en van wie U Uw inlichtingen ontvingen heeft. Het lijkt ons welhaast onmogelijk, dat U U hebt doen voorlichten door mensen, die ter zake kundig waren, en die de feiten binnen S.S.R. konden beoordeelen. Uw conclusies zijn daarom evenmin op de feiten gebaseerd. Laten wij tot bewijs hiervan eens nader de derde en tweede alinea van onderen op pg. 99 bezien. U schrijft daar: „Ik hoorde eens een geestige jonge man, student, lid der vrijgemaakte kerk, zeggen: Ach, ik blijf in S.S.R. Ik zie dat verenigingsleven meer als spel. Het valt mij op, dat in het verhaal van den heer Puchinger dat spelelement een zo grote rol speelt“. Deze voorstelling van zaken moet op ieder, die niet van de quaesties afweet wel zeer verwarrend werken. U wekt hier n.l. de suggestie, als zouden deze zaken als spel opgevat zijn. Dit nu wijzen wij met klem van de hand. Wat is immers het geval? Zoals ieder die de publicaties van de heer Puchinger en zijn medestanders gevolgd heeft zeer goed weten kan, (en dat is toch wel een eerste vereiste, voordat men een sterk veroordelend stuk schrijft over een kleine episode uit hun werk) heeft de heer Puchinger in allerlei geschriften, reeds vanaf 1943, dus voordat het kerkelijk conflict naar een acuut en catastrofaal einde geforceerd werd, o.m. geijverd voor een hernieuwd beleven en een ernstiger studie van en een verdieping in de heiligen geschriften. Als voorbeelden van deze publicaties noemen wij De Bospian-brochure (1943),

Het Rapp...
Afd. Utre...
lingsblad...
mior. Stee...
delijke wij...
van S.S.R...
opvattinge...
formiteltst...
Kerk, Four...
en Valze...
schilende...
vanrijke...
studenten...
giftigen...
van jong...
S.S.R. n...
enthousias...
de Belijde...
uiting, en...
wees deze...
Puchinger...
sionele vo...
maken me...
creet is ne...
consluiten...
de S.S.R...
dit laatste...
immers al...
zeer inten...
afpraak i...
een confes...
het gerefo...
confession...
vrijgemaak...
wordt, als...
alle samen...
boze is, is...
moedighel...
vooralnog...
Alleen: de...
voor de in...
dat in Ut...
niet over...
lijkheids...
interkerke...
zoals deze...
kon worde...
kerkelijk...
uit de ver...
zij niet ko...
ting hun...
schrijf...
streden te...
compromi...
weer de i...
male onju...
THEORIE...
de interke...
heeft U o...
voorstellin...
Deze st...
telkens wi...
delen, van...
voerd. Da...
U aangeh...
bruikt is...
teren, wel...
vele ande...
episode va...
naar de V...
ger, en a...
Puchinger...
met hem...
(slot van...
dit alles...
Kerken, di...
S.S.R. en...
S.S.R. lid...
is voor on...
ten dierge...
andere zij...
tisten te...
kring aan...
de feiten...
feiten te...
bestampel...
Het is r...
held van...
ders meer...
geschriften...
het ging e...
torie van...
onjuist is...
over het...
U staat n...
lijk blijkt...
kerkelijke...
als H. de...
Gereforme...
Wij mene...
wel degel...
plicht, die...
formeerde...
te vorme...
elkaar. W...
voorzichti...
er feiten...
verder ru...
lang er o...
staat ten...
Schilder o...
shofen g...
S.S.R.? J...
en niet in...
lopen“. W...
medewerke...
vormden...
U, dat Pr...
met S.S.R...
moeten, in...
kerkelijke